

הכשרת סייעות העובדות עם תלמידים הזכאים לשירותי החינוך המיוחד

כתיבה: ד"ר יסכה מוניקנדס-גבעון | אישור: יובל וורגן | עריכה לשונית: מערכת דברי הכנסת

תאריך: כ"ה באדר ב' תשפ"ב, 28 במרץ 2022

סקירה

תוכן העניינים

1.....	תמצית.....	1
3.....	מבוא.....	1.
5.....	הסדרה.....	2.
5.....	2.1 תפקיד הסייעת.....	
6.....	2.2 הכשרת הסייעת.....	
8.....	2.2.1 קורסים לגמול השתלמות.....	
10.....	נתונים.....	3.
10.....	3.1 נתונים כלליים.....	
12.....	3.2 נתוני סקר.....	
13.....	דיונים קודמים.....	4.
15.....	הצורך בהכשרת סייעות והקשיים הנלווים לכך.....	5.
15.....	5.1 עמדת משרד החינוך.....	
16.....	5.2 עמדת מרכז השלטון המקומי.....	
17.....	5.3 עמדות הארגונים הפועלים בתחום.....	
19.....	חסמים בהכשרת סייעות.....	6.
21.....	התמודדות עם מחסור בהכשרה.....	7.
23.....	פתרונות מוצעים.....	8.
24.....	סוגיות.....	9.

תמצית

מסמך זה נכתב לבקשת חה"כ סמי אבו שחאדה. המסמך עוסק בהכשרת סייעות לתלמידים עם מוגבלות ומתמקד בסייעות השילוב. סייעות אלה עובדות בשלוש מסגרות עיקריות: **סייעות אישיות-משלבות** בכיתות רגילות, **סייעות כיתתיות וסייעות תיגבור** בכיתות החינוך המיוחד. המסמך אינו דן בסייעות רפואיות ואינו מתמקד בתנאי ההעסקה והשכר של הסייעות).

מהמסמך עולות הנקודות המרכזיות האלה:

- הליווי האישי או התגבור הכיתתי מאפשר לתת מענה על צרכיו האישיים של כל תלמיד ולקדמו בתחום הלימודי, החברתי, הרגשי, הפיזי וההתנהגותי.
- **תפקיד הסייעת מגוון:** התאמת החומר הנלמד לרמת התלמיד ומתן סיוע לימודי, תיווך, סיוע בהתארגנות, יצירת הזדמנויות חברתיות, השגחה, פיתוח כישורי עצמאות, תרגול וביצוע הנחיות של הצוות הפארה-רפואי ועוד.
- יש הטוענים כי בחלק מהמקרים סייעת עלולה שלא לסייע לתלמיד ואף להזיק לו, לגרום לו לפתח תלות או להדגיש את שונותו.
- בין משרד החינוך, מרכז השלטון המקומי וארגונים יש תמימות דעים כי כדי לבצע את שלל תפקידי הסייעת **זקוקה להכשרה והנחיה מקצועית** לפני כניסתה לעבודה ובמהלכה. כך עולה גם ממחקרים בעולם.

הסדרה

- דרישת הסף לתפקיד סייעת היא 12 שנות לימוד ואין דרישה להכשרה או השכלה מקדימה.
- חוזרי מנכ"ל משרד החינוך ואוגדון תיאור תפקידים של משרד הפנים מתארים את תפקידי הסייעתבין היתר, מצוין בהם כי **הסייעת תקבל הדרכה והנחיה ממומחה התחום מטעם מרכז התמיכה האזורי או היישובי (להלן: מתי"א), הצוות הטיפולי ומחנכת הגן/הכיתה כחלק מהנחיית כלל הצוות** העובד עם התלמיד, תוך שמירה על רציפות הקשר המקצועי מורה-סייעת-תלמיד-הורה, ותשתתף בשיבות צוות ועדכון.
- **לא ברור אם קיימים תוכנית מסודרת או כללים להנחיה קבועה של הסייעת.** ארגוני חברה אזרחית מעידים כי סייעות רבות אינן מקבלות הנחיה קבועה ממתי"א.
- בחוזר מנכ"ל משנת 2011 מצוין: **"משרד החינוך בשיתוף עם משרד הפנים ועם מרכז השלטון המקומי, יכין תוכניות השתלמות לסייעות בתחומים הרלוונטיים לעבודתן".** כיום, עשור לאחר מכן, טרם הופעלה תוכנית כזו.
- **בתשובתם העדכנית של משרד החינוך ומרכז השלטון המקומי על פנייתנו צוין כי הם מגבשים תוכנית להכשרת סייעות.**
- **האחריות להעסקת הסייעת היא של הרשות המקומית.** משרד החינוך הוא השותף העיקרי במימון עלות הסייעת. לא נמצאה התייחסות לפיקוח מקצועי על עבודת הסייעת.

נתונים

- אין נתונים על שיעור הסייעות שקיבלו הכשרה לפני תחילת התפקיד או במהלכו.
- בשנת 2021 הועברו תשלום ממשרד החינוך לרשויות המקומיות עבור 18,118 **משרות סייעות**. ככל הנראה מספר הסייעות גדול יותר, בשל עבודה בחלקיות משרה, קיומן של סייעות מחליפות ותגבור בסייעות מטעם הרשויות המקומיות. כיום אין נתונים מדויקים על מספר הסייעות העובדות בשטח.
- עמותות איתך-מעכי ואלו"ט קיימו סקר בקרב כ-300 סייעות בשנת 2021. מהסקר עולה כי 53 סייעות (17%) קיבלו הכשרה כלשהי כשנכנסו לתפקיד; 21 סייעות (7%) למדו בקורס כלשהו שהוכר לגמול השתלמות; **21 סייעות (7%) השיבו שהן עוברות הכשרה או נדרשות לעבור הכשרה במהלך עבודתן**; 97% מהסייעות השיבו שלדעתן סייעת שילוב חייבת לעבור הכשרה ייעודית לפי סוג המוגבלות והצרכים של התלמיד שאיתו היא עובדת.

דיונים קודמים

- בדיונים קודמים בכנסת עלה שסיוע הוא מקצוע חינוכי, המחייב הכשרה מקצועית וקבלת הנחיה והדרכה באופן שוטף. עוד עלה כי משרד החינוך עמל, עם מרכז השלטון המקומי, על תוכנית לפיתוח מקצועי של הסייעות. כאמור, לא קיימת תוכנית כזו כיום.
- ועדת דורנר המליצה כי משרד החינוך ידאג להכשרת הסייעות והדגישה את **חשיבות הפיתוח המקצועי לפני הכניסה לעבודה ובמהלכה**. בשולחנות עגולים שהתקיימו בנציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות נמצא שנושא הכשרת סייעות הוא הנושא הדחוף ביותר לטיפול בתחום השילוב. הוצע לחייב את הסייעות בהכשרה ולהכיר בה לגמול השתלמות.

הצורך בהכשרת סייעות והקשיים הנלווים לכך

- מתי"א מקבל תקציב להנחיה והדרכה עבור כל ילד משולב, ולכן לטענת ארגונים מסוימים, **גורמים מקצועיים בתוך מתי"א הם שצריכים לתת לסייעת הכשרה קבועה**, לצד הנחיית המחנכת/גננת או במקום הנחיה זו.
- עמדת איגוד מנהלי מחלקות החינוך ברשויות המקומיות היא שהיות שמגוון המוגבלויות רחב, **ההדרכה צריכה להיות ייעודית לתלמיד, על פי המוגבלות והמאפיינים הייחודיים שלו**.
- הורים ואנשי מקצוע מדווחים כי **סייעות לא מוכשרות פעמים רבות אינן יודעות כיצד לנהוג עם התלמיד או מתקשות לנהוג עימו בצורה נכונה**. לעיתים להורים אין ברירה אלא לשלם על ההכשרה ושעות הלימודים של הסייעת, מה שיוצר אי-שוויון בין הורים ונטל גדול על ההורים שעושים כן.
- נטען כי אם ניתנת לסייעת הדרכה, היא באה על חשבון הסיוע הישיר לילד או על חשבון זמנה הפרטי של הסייעת בלי שהיא מתוגמלת על כך. לדברי איגוד מנהלי מחלקות חינוך ברשויות המקומיות, **יש לייחד חלק משעות הסיוע להדרכה, במנגנון דומה לזה של שעות שהות של איש חינוך**.

חסמים בהכשרת סייעות

- **אין מערך הכשרה והדרכה מסודר לסייעות** במסגרת ליווי התלמיד המשולב על ידי מתי"א.
- **יש מחסור בקורסים רלוונטיים לסייעות ובקורסים המוכרים לגמול השתלמות;** הסייעות משתתפות בקורסים הקיימים על חשבון הזמן הפרטי שלהן ואף נושאות בעלויות הגבוהות שלהם.
- חלוקת האחריות בין משרד החינוך לרשויות המקומיות מובילה לטענת ארגונים מסוימים **להתנערות הגופים מאחריותם.**
- אין לסייעות איגוד מקצועי ייעודי, תנאי השכר וההעסקה שלהן ירודים, מקצוע הסייעת אינו מוסדר ואין הגדרה של תנאי הסף להעסקה, כגון לימודים קודמים.

פתרונות מוצעים

כמה מהארגונים מציעים לקדם פתרונות להתמודדות עם החסמים שתוארו, כגון שיפור תנאי העסקה וקביעת מערך הכשרות. מגורמים בתחום עולה כי הוצעו חלופות לשם התפקיד, ובהם תומכת למידה, משלבת ותומכת הוראה.

1. מבוא

סייעות לתלמידים עם מוגבלות עובדות בשלוש מסגרות עיקריות:

א. סייעות אישיות, הנקראות גם משלבות או תומכות הוראה¹ מוקצות לתלמידים הזקוקים לסיוע אישי, עברו ועדת אפיון וזכאות וקיבלו סל סיוע אישי לשילוב במערכת החינוך הרגילה. במסגרת סל הסיוע ניתן להקצות את כל שעות הסיוע או את חלקן לטובת סייעת;²

ב. סייעות כיתתיות מועסקות בכיתות לחינוך מיוחד לפי הקצאה אוטומטית על פי קריטריונים לזכאות;

ג. סייעות תגבור הן סייעות כיתתיות שאינן מתקבלות בהקצאה אוטומטית אלא מתוך מכסת שעות סייעת מחוזית בתיאום עם הרשות המקומית או הבעלות על בית הספר.³ לסייעת העובדת עם תלמידים עם מוגבלות, בין שהיא סייעת אישית ובין שהיא סייעת כיתתית, יש תפקיד חשוב בשילוב התלמיד במערכת החינוך. הליווי האישי או התגבור הכיתתי מאפשרים מתן מענה על הצרכים האישיים של כל תלמיד ומקדמים אותו בתחום הלימודי, החברתי, הרגשי, הפיזי וההתנהגותי.

¹ סוגיית שם תפקיד הסיוע מפורטת בפרק הסוגיות להלן.

² אתי וייסבלאי, [הרפורמה בחינוך המיוחד – יישום תיקון מס' 11 לחוק חינוך מיוחד](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 23 ביוני 2020.

³ חוזר מנכ"ל משרד החינוך 1.2-39, [סייעות במסגרת החינוך המיוחד וסייעות לתלמידים משולבים בחינוך הרגיל](#), 1 ביוני 2011.

הליווי האישי או התגבור הכיתתי מאפשרים מענה על צרכי האישיים של כל תלמיד ותורמים לקידומו בתחום הלימודי, החברתי, הרגשי, הפיזי וההתנהגותי

ביום-יום **הסייעות נדרשות לפעולות מגוונות**: התאמת החומר הנלמד לרמת התלמיד, מתן סיוע לימודי, תרגול, תיווך בין תלמידים וסיוע בהצגת כוונותיו של התלמיד, תמיכה פיזית בביצוע מטלות בכיתה, סיוע בהתארגנות לפני השיעור ואחריו, יצירת הזדמנויות חברתיות, השגחה על התלמיד ושמירה על ביטחונו, סיוע לתלמיד בלימוד כישורי התנהגות מותאמים, פיתוח כישורי עצמאות ותרגול וביצוע של הנחיות הצוות הפארה-רפואי.⁴

נציין כי יש הסבורים שנוכחות של סייעת אישית בכיתה עלולה בחלק מהמקרים שלא לסייע לתלמיד ואף להזיק לו, לגרום לו לפתח תלות או להדגיש את שונותו בכיתה.⁵ במסמך לא נעסוק בסוגיה זו אלא נבחן את סוגיית ההכשרה בלבד.

מחקרים בעולם מצביעים על **חשיבותן של ההכשרה וההנחיה** של הסייעת, התורמים ליכולתה לקדם את כישוריהם ועצמאותם של תלמידים עם מוגבלות, הן התלמידים המשולבים בכיתה רגילה והן התלמידים בכיתות לחינוך מיוחד.⁶ בנוסף, פותחו מדריכים להנחיית סייעות והכשרתן על מנת לטייב את עבודתן עם התלמידים.⁷

כפי שיוצג בהמשך, בין משרד החינוך ובין ארגונים שונים הפועלים בנושא החינוך המיוחד יש הסכמה כי כדי לבצע את שלל תפקידיה הסייעת זקוקה להכשרה והנחיה מקצועית לפני כניסתה לעבודה ובמהלכה. עם זאת, בפועל סייעות רבות אינן עוברות הכשרה מסודרת. במסמך נבחן את ההיבטים השונים של העסקת סייעות ושל הכשרתן, נציג את המצב הקיים כיום ונדון בסיבות האפשריות לכך.

בקרב גורמים
העוסקים בנושא
שורת תמימות
בדבר הצורך של
הסייעת בהכשרה
והנחיה מקצועית
לפני כניסתה לעבודה
ובמהלכה כדי לבצע
את שלל תפקידיה

⁴ סעיף 2.12.2 בחוזר מנכ"ל משרד החינוך, הוראת קבע 0265, [יישום חוק החינוך המיוחד – ועדות מתוקף חוק: צוות רב-מקצועי, ועדת זכאות ואפיון ביושבה כהשגה על החלטת צוות רב-מקצועי, ועדת זכאות ואפיון, לרבות דיונים במקרים חריגים וועדת השגה](#), 21 באפריל 2021; אילאיל לידר, יו"ר ית"ד – ילדי תסמונת דאון, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 27 בפברואר 2022.

⁵ למשל: Claire Griffin and Peter Blatchford, "Give them wings to fly: critiquing the Special Needs Assistant scheme through the lens of pupil independence", *European Journal of Special Needs Education* 36, 2 (2021), pp. 198–214; Umesh Sharma and Spencer J. Salend, "Teaching assistants in inclusive classrooms: A systematic analysis of the international research", *Australian Journal of Teacher Education (Online)* 41, 8 (2016), pp. 118–134.

⁶ Michael F. Giangreco, "Maslow's hammer: Teacher assistant research and inclusive practices at a crossroads", *European Journal of Special Needs Education* 36, 2 (2021), pp. 278–293; Umesh Sharma and Spencer J. Salend, "Teaching assistants in inclusive classrooms: A systematic analysis of the international research", *Australian Journal of Teacher Education (Online)* 41, 8 (2016), pp. 118–134; G. M. Cole-Lade and L. E. Bailey, Examining the role of paraeducators when supporting children with complex communication needs: A multiple case study, *Teacher Education and Special Education* 43, 2 (May 2020), pp. 61–144; Amy Skipp and Vicky Hopwood, *Deployment of teaching assistants in schools*, London, UK: Department for Education, 2019.

⁷ Emma Clarke, *Behaviour Management and the Role of the Teaching Assistant: A Guide for Schools*, city: Routledge 2020; Jonathan Sharples, P. Blatchford, and R. Webster, "Making best use of teaching assistants", 2016; Maggie Balshaw, *Teaching assistants: Practical strategies for effective classroom support*, city: David Fulton Publishers, 2013.

2. הסדרה

2.1 תפקיד הסייעת

חוזרי מנכ"ל משרד החינוך מפרטים כמה היבטים של עבודת הסייעת.

תיאור התפקיד

בחוזר מנכ"ל משרד החינוך יישום חוק החינוך המיוחד, התשפ"א-2021 (להלן: חוזר מנכ"ל התשפ"א-2021) מפורטים תפקידיה של הסייעת: **לאפשר את השתלבותו המיטבית של התלמיד** בכל הסביבות החינוכיות בהיבט הלימודי, הפיזי, הרגשי, החברתי וההתנהגותי ואת התקדמותו לתפקוד עצמאי ואוטונומי ככל האפשר, תוך מתן סיוע בתחומים שבהם הוא אינו יכול לתפקד באופן עצמאי. כמו כן, תפקיד הסייעת לספק עבור התלמיד את ההגשה ואת התמיכה הנדרשות להשתתפותו בתוכניות הלימודים ובפעילויות החברתיות ולמימוש של בחירה, ביטוי עצמי, הבעת רצונות והעברת מסרים.⁸

באוגדן תיאור תפקידים של משרד הפנים מתוארים התפקידים של סייעת כיתתית בחינוך מיוחד ושל סייעת לתלמידים בחינוך המשולב.⁹ תפקיד הסייעת הכיתתית לסייע בפעילות הכיתה תוך מילוי משימות ארגוניות ופדגוגיות בכפוף לתוכנית העבודה של הכיתה ולתוכנית לימודית אישית המותאמת ליכולתו של כל תלמיד ולמגבלותיו ובכפוף למדיניות משרד החינוך והנחיותיו. הסייעת נותנת סיוע פרטני, פיזי וארגוני לצוות הפדגוגי. הסיוע הפרטני מתמקד בהקניית מיומנויות ובתרגול, על פי הנחיית הצוות החינוכי, הצוות הפארה-רפואי והנהלת בית הספר. הסייעת תקבל הדרכה והנחיה ממדריכי החנ"מ וממחנכת הגן/הכיתה ותשתתף בישיבות צוות בעדכון הצוות הדידקטי על אירועים חריגים. הכפיפות המקצועית היא למנהל בית הספר והכפיפות המינהלתית היא למנהל החינוך ברשות המקומית.

תפקיד הסייעת בחינוך המשולב לסייע בהתפתחות עצמאותם של תלמידים בעלי צרכים מיוחדים. תחומי אחריותה הם עזרה פיזית לתלמיד, תיווך פדגוגי, עדכון הגורמים החינוכיים והחלפת מידע רלוונטי עימם. בין תפקידיה תיווך פדגוגי, מעקב אחר מילוי המטלות בכיתה, מתן סיוע והסבר לימודי וחזרה על הנאמר בכיתה, סיוע בהקניית מיומנויות לתלמיד, מילוי המשימות הניתנות במסגרת תל"א והשתתפות בישיבות תקופתיות עם הצוות הפדגוגי ועם הפיקוח

⁸ סעיף 2.12.2 בחוזר מנכ"ל משרד החינוך, הוראת קבע 0265, יישום חוק החינוך המיוחד – ועדות מתוקף חוק: צוות רב-מקצועי, ועדת זכויות ואפיון ביושבה כהשגה על החלטת צוות רב-מקצועי, ועדת זכויות ואפיון, לרבות דיונים במקרים חריגים וועדת השגה, 21 באפריל 2021.

⁹ סייע כיתתית בחינוך המיוחד, אוגדן תיאורי תפקידים, משרד הפנים, מינהל השלטון המקומי, האגף לכוח אדם ושכר ברשויות המקומיות, פברואר 2014; סייע לתלמידים בחינוך המשולב, אוגדן תיאורי תפקידים, משרד הפנים, מינהל השלטון המקומי, האגף לכוח אדם ושכר ברשויות המקומיות, פברואר 2014.

וההדרכה בחנ"מ לקבלת הנחיות ומסירת מידע שוטף על התלמיד בהתאם לתל"א. הכפיפות המקצועית היא למנהל בית הספר והכפיפות המינהלתית היא למנהל החינוך ברשות המקומית.

דרישות התפקיד

לפי חוזר מנכ"ל סייעות במוסדות החינוך המיוחד וסייעות לתלמידים משולבים בחינוך הרגיל, התשע"א-2011¹⁰ (להלן חוזר מנכ"ל התשע"א-2011) דרישות התפקיד של סייעת הן 12 שנות לימוד. כלומר **אין דרישה להכשרה או להשכלה מקדימה**. לפי הנחיות משרד הפנים, באחריות הרשות המקומית לדאוג שהסייעת תעבור קורס עזרה ראשונה בטרם כניסתה לתפקיד.¹¹

העסקה ופיקוח

לפי חוזר מנכ"ל התשע"א-2011 **האחריות להעסקת הסייעת היא של הרשות המקומית**. משרד החינוך הוא השותף העיקרי במימון עלות הסייעת והשתתפותו היא בשיעורים משתנים לפי סוג הסייעת.¹²

הפיקוח על עבודת הסייעת נעשה באמצעות העברת דוח ביצוע בפועל על ידי מנהל המסגרת. דוח הביצוע נשלח לאישור מרכז תמיכה אזורי האחראי לסל הסיוע האישי של התלמיד המשתלב, ולאישור מנהל מחלקת חינוך ברשות המקומית. לאחר האישורים הנדרשים, מתי"א מעביר את הדוחות לאישור המפקחת על החינוך המיוחד ולאישור המפקחת המחוזית על הסייעות. אם יש פערים בין ההקצאה לרשות המקומית בתחילת השנה ובין ההעסקה בפועל, משרד החינוך מתאים את ההקצאה להוצאה בפועל.¹³

לא מצאנו בחוזרי מנכ"ל התייחסות לפיקוח מקצועי על עבודת הסייעת.

2.2 הכשרת הסייעת

הכשרה

בסעיף 14 בחוזר מנכ"ל התשע"א-2011¹⁴ מצוין: **"משרד החינוך בשיתוף עם משרד הפנים ועם מרכז השלטון המקומי, יכין תוכניות השתלמות לסייעות בתחומים הרלוונטיים לעבודתן**. תוכניות אלה תאפשרנה לסייעות לקבל תעודה המאשרת את סיום ההשתלמות בנושא ולקבל גמול השתלמות בגין השתתפות בקורס, בהתאם לקריטריונים ולנהלים המקובלים במרכז השלטון המקומי".

¹⁰ חוזר מנכ"ל משרד החינוך, 1.2-39 [סייעות במוסדות החינוך המיוחד וסייעות לתלמידים משולבים בחינוך הרגיל](#), 1 ביוני 2011.

¹¹ [סייע כיתתי בחינוך המיוחד](#), אוגדן תיאורי תפקידים, משרד הפנים מינהל השלטון המקומי, האגף לכוח אדם ושכר ברשויות המקומיות, פברואר 2014; [סייע לתלמידים בחינוך המשולב](#), אוגדן תיאורי תפקידים, משרד הפנים, מינהל השלטון המקומי, האגף לכוח אדם ושכר ברשויות המקומיות, פברואר 2014.

¹² פירוט עלות העסקת הסייעת ותקצוב העסקתה בפרק הנתונים להלן.

¹³ שם.

¹⁴ חוזר מנכ"ל משרד החינוך, 1.2-39 [סייעות במוסדות החינוך המיוחד וסייעות לתלמידים משולבים בחינוך הרגיל](#), 1 ביוני 2011.

בחוזרי מנכ"ל לא נמצאה התייחסות לפיקוח מקצועי שוטף על עבודת הסייעת

עד היום לא הופעלה תוכנית הכשרת סייעות בחינוך המיוחד, למרות הנחיות חוזר מנכ"ל בעניין זה מ-2011

בתשובת משרד החינוך על פנייתנו¹⁵ צוין כי **המשרד מגבש תוכנית בשיתוף עם מרכז השלטון המקומי על מנת להכשיר את הסייעות**. עוד צוין כי כחלק מבניית המתווה להכשרת סייעות, המתגבש בימים אלו, יש התייחסות גם לחובת השתתפות הסייעות בפיתוח מקצועי. נדגיש כי חוזר המנכ"ל שבו ההנחיה בדבר הכשרת סייעות פורסם בשנת 2011, ולמרות כוונתו של משרד החינוך, **כיום, עשור לאחר מכן, טרם הופעלה תוכנית הכשרה לסייעות**.

הנחיית הסייעת

בכל הנוגע לתלמידים משולבים בחינוך הרגיל, בחוזר מנכ"ל התשפ"א-2021¹⁶ מצוין כי **מנהלת הגן/המחנכת, בעזרת הצוות העובד עם התלמיד ובשיתוף הסייעת, אחראים לתכנון עבודת הסייעת, לביצוע המשימות ולמעקב אחר התקדמות התלמיד, תוך שמירה על רציפות הקשר המקצועי מורה-סייעת-תלמיד-הורה**. תכנון עבודת הסייעת מתבסס על תוכנית הלימודים האישית של התלמיד כפי שנקבעה בשיתוף עם הצוות החינוכי והטיפול וההורים.

נוסף על כך, נקבע כי **מומחה התחום מטעם מתי"א וכן הצוות הטיפולי במסגרת החינוכית ינחו את הסייעת כחלק מהנחיית כלל הצוות העובד עם התלמיד**. עוד מצוין כי עבודת הסיוע היא חלק מעבודת הצוות החינוכי ומתוכנית התמיכה החינוכית-טיפולית הכוללת עבור התלמיד הזכאי לשירות זה בהתאם לצרכיו.¹⁷ ההנחיה לסייעת ניתנת כחלק מהנחיית כלל הצוות העובד עם התלמיד, ולכן **לא ברור אם יש תוכנית מסודרת או כללים להנחיה קבועה של הסייעת**. ארגוני חברה אזרחית מעידים כי מפניות של הורים עולה כי סייעות רבות אינן מקבלות הנחיה קבועה ממתי"א אף על פי שהיא נדרשת.¹⁸

לא מצאנו הוראה דומה בדבר הדרכת סייעות כיתתיות או סייעות בגני החינוך המיוחד.

הנחיית הסייעת על ידי ההורים והקשר שלהם עימה

משרד החינוך שלח בעבר מכתב¹⁹ לגורמי החינוך שבו הודגש כי המשרד מאמין שקשר חיובי ושיח משתף עם ההורים תורמים להצלחת התלמידים, להגברת המוטיבציה, לחיזוק תחושת הביטחון ולרווחתם האישית. במכתב ביקש המשרד מכל השותפים להמשיך ולקדם את הקשר

¹⁵ זיוה כרמי, מנהלת אגף א' חינוך מיוחד, משרד החינוך, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 13 בינואר 2022.

¹⁶ סעיף 2.12.2 בחוזר מנכ"ל משרד החינוך, הוראת קבע 0265, [יישום חוק החינוך המיוחד – ועדות מתוקף חוק: צוות רב-מקצועי, ועדת זכאות ואפיון ביושבה כהשגה על החלטת צוות רב-מקצועי, ועדת זכאות ואפיון, לרבות דיונים במקרים חריגים וועדת השגה](#), 21 באפריל 2021.

¹⁷ שם.

¹⁸ עו"ד דיאנה בארון, ראש תחום חינוך, אגף קידום זכויות וקשרי ממשל, אלו"ט – אגודה לאומית לילדים ובוגרים עם אוטיזם, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 13 בינואר 2022. אילאיל לדר, מנהלת המרכז לקידום החינוך והשילוב של עמותת ית"ד – ילדי תסמונת דאון, נייר עמדה בנושא הכשרת סייעות, 6 במרץ 2022. עו"ד אביבית ברקאי אהרונות, המחלקה המשפטית, בזכות – המרכז לזכויות אנשים עם מוגבלות, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 16 בינואר 2022; איתי קפלינסקי, סגן יו"ר וממלא מקום הנהגת הורים ארצית, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 13 בינואר 2022.

¹⁹ רחלי אברמזון, מנהלת אגף א' חינוך מיוחד, משרד החינוך, מכתב למפקחים, מנהלי מתי"א, אגפי חינוך מיוחד ברשויות מקומיות ומנהלי מוסדות חינוך בנושא תקשורת מיטבית עם הורים לתלמידים עם צרכים מיוחדים, 26 באוקטובר 2016.

מומחה מטעם מתי"א
אחראי להדרכת כלל
הצוות המסייע
לתלמיד המשולב
ובכללו הסייעת

לא מוכרת תוכנית
עבודה מסודרת
להנחיה קבועה של
הסייעות, ומעדויות
ארגונים עולה שרבות
מהן אינן מקבלות
הדרכה

בין ההורים לצוות החינוכי המעורב בחיי התלמידים, ובכלל זה את הקשר עם הסייעת והגורמים המטפלים. הודגש כי הסייעת וכל גורם מטפל נוסף הם חלק ממערך התמיכה המלווה את התלמיד בשילובו במסגרת החינוכית, ונכתב כי **המחנכת תדאג שההורים ייפגשו עם הסייעת וגורמים מטפלים נוספים על מנת להעמיק את השיח ולחזק את האמון ההדדי והעבודה המשותפת.**

כלומר המשרד רואה בהורים שותפים משמעותיים בעבודה החינוכית עם התלמיד. עם זאת, כפי שיוצג בהמשך, **ארגוני חברה אזרחית מלינים על כך שיש בתי ספר שאינם מאפשרים יצירת קשר בין הסייעת להורים** וכי חסימה זו מונעת את הכוונת הסייעת ולפיכך גם את קיומה של עבודה מיטבית עם התלמיד, משום שחסר לסייעת מידע אשר נמצא בידי ההורים.

מודל ההנחיה של סייעות רפואיות

לפי חוזרי מנכ"ל משרד החינוך ומשרד הבריאות,²⁰ סייעת רפואית מחויבת לעבור הדרכה רפואית לפני שהיא עובדת עם תלמיד עם בעיה רפואית. הסייעת מחויבת להביא אישור חתום שקיבלה הדרכה מגורם רפואי מוסמך לפני תחילת העבודה ונבדק שאכן היא יכולה לבצע את הפעולות הנדרשות. האישור תקף לשנה ומיועד לטיפול בתלמיד המסוים בלבד, אלא אם כן ניתן מראש אישור אחר. על הרשות לוודא שהסייעת פועלת על פי ההנחיות הפרטניות של הרופא המומחה ובהתאם להדרכה שקיבלה מהצוות הרפואי במרפאה שבה התלמיד מטופל.

מסמך זה אינו דן בסייעות רפואיות, וישנם הבדלים בין התפקידים ותחומי האחריות של סייעות אלו לבין תפקידיהן של סייעות אחרות. עם זאת, ישנן גם נקודות דמיון בין התפקידים: החובה הברורה של הסייעות הרפואיות לעבור הכשרה טרם עבודתן עם התלמידים מעלה שאלות בנוגע לאי-חיוב סייעות אחרות בהכשרה טרם העבודה עם תלמידים שלהם צרכים מיוחדים, ולעיתים צרכים מורכבים, הדורשים הבנה והכנה לפני העבודה עימם והסיוע להם.

2.2.1 קורסים לגמול השתלמות

בשנת 2014 נערכו הסכמים קיבוציים עם הסייעות המשלבות, ובמסגרתם התאפשר לסייעות ללמוד לצורך קבלת גמול השתלמות. כדי ללמוד לגמול השתלמות על הסייעות להיות בדרגה שש לפחות. סייעות אישיות מתחילות את דרכן בדרגה זו, ולכן הן יכולות להתחיל בלימוד כבר בשנה הראשונה לעבודתן ברשות המקומית. כל גמול ההשתלמות מזכה בתוספת של 328 ש"ח על השכר החודשי (ברוטו) וניתן ללמוד עד שני גמולים.²¹

למרכז השלטון
המקומי אין קורסים
להכשרת סייעות
החינוך המיוחד
וכמעט אין קורסים
בתחום המוכרים
לצורך קבלת גמול
השתלמות

²⁰ חוזר מנכ"ל משרד הבריאות 11/13, חוזר מנכ"ל מלווה אישי לתלמיד עם צרכים רפואיים ייחודיים בחינוך רגיל (סייעת רפואית), 11 באוגוסט 2013; חוזר מנכ"ל משרד החינוך 0011, סייעות רפואיות בחינוך הרגיל, 30 בנובמבר 2016.

²¹ עו"ד רות לוי, ראש חטיבת החינוך, הסתדרות המעו"ף, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 30 בדצמבר 2021.

קבלת גמול השתלמות מותנית בלימודים של 400 שעות²² בקורסים המאושרים על ידי ועדת הגמול בלבד. לדברי הסתדרות המעו"ף וארגונים אחרים, **כמעט אין הכרה בהשתלמויות בנושאי החינוך המיוחד או בעבודת סייעות החינוך המיוחד** לצורך גמול השתלמות.²³

בבדיקה קצרה שערכנו באינטרנט נמצא כי יש מכללה (לא אקדמית) המציעה קורס סייעות לחינוך המיוחד בעלות של 5,700 ש"ח ומזכה ב-270 שעות לגמול השתלמות ותעודת גמר.²⁴ מכללה אחרת הציעה קורס בהיקף 220 שעות ללימודי תעודה עם בחינת גמר מטעם המוסד וללא התייחסות לנושא הגמול.²⁵ לא פורסמו תאריכי הקורסים או תכניהם, ולא ידוע אם הם מתקיימים בפועל.

קורס נוסף המוכר לגמול השתלמות בתחום זה הוא קורס לסייעות בגני ילדים בחינוך הרגיל. לפי חוקת העבודה של השלטון המקומי, **סייעות גנים צריכות לעבור את הקורס בשנתיים הראשונות לתפקידן כתנאי לקבלת קביעות. לא קיימת חובה דומה לסייעות אישיות או סייעות כיתתיות בחינוך המיוחד** והכשרה זו אינה רלוונטית לסייעות אישיות ובוודאי שאינה עוסקת בתחום המוגבלות. בפועל גם סייעות גנים רבות אינן עוברות הכשרה זו ויכולות לעבוד ולקבל קביעות גם ללא סיום הקורס.²⁶ רק בחלק מהרשויות המקומיות יש אפשרות לעבור את הקורס ורק בחלק קטן מהן העלויות מושתות על הרשות ולא על הסייעת.²⁷

מכל מקום, **אם סייעת מעוניינת לעבור קורס כלשהו, בין בתחום כללי ובין בתחום החינוך המיוחד, עליה לשאת בעצמה בעלות הקורס, והשעות הנדרשות ללמידה הן על חשבון הזמן הפרטי של העובדת.**²⁸ לדברי הסתדרות המעו"ף ואלו"ט רשויות בודדות מממנות את לימודי הסייעות ולעיתים גם מאפשרות להן ללמוד על חשבון שעות העבודה שלהן, אך מרבית

²² מספר שעות הלימוד מותנה בוותק, והיקף העסקה ויכול להגיע ל-1,100 שעות: מיכל מנקס, סמנכ"ל חינוך, רווחה וחברה, מרכז השלטון המוקמי בישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 17 במרס 2022.

²³ עו"ד רות לוי, ראש חטיבת החינוך, הסתדרות המעו"ף, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 30 בדצמבר 2021; עו"ד אוסנת זיו, עמותת איתך-מעכי – משפטינויות למען צדק חברתי, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 6 בינואר 2022.

²⁴ מכללת ליאן, [קורס סייעות לחינוך מיוחד](#), כניסה ב-3 במרס 2020.

²⁵ המכללה למנהל, [סייעות לחינוך מיוחד/סייעת פדגוגית](#), כניסה ב-3 במרס 2022.

²⁶ יסכה מוניקנדס-גבעון, [תנאי העסקת סייעות בגני ילדים](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 7 בנובמבר 2021.

²⁷ עו"ד רות לוי, ראש חטיבת החינוך, הסתדרות המעו"ף, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 30 בדצמבר 2021; עו"ד דיאנה בארון, ראש תחום חינוך, אגף קידום זכויות וקשרי ממשל, אלו"ט – אגודה לאומית לילדים ובוגרים עם אוטיזם, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 13 בינואר 2022.

²⁸ עו"ד רות לוי, ראש חטיבת החינוך, הסתדרות המעו"ף, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 30 בדצמבר 2021; עו"ד אוסנת זיו, עמותת איתך-מעכי – משפטינויות למען צדק חברתי, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 6 בינואר 2022; נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, משרד המשפטים, מכתב מקדים לשיבה, בתוך: סיכום ישיבה בנושא סייעות השילוב, 18 בדצמבר 2017.

שלא כמו סייעות הגנים, סייעות החינוך המיוחד אינן מחויבות בהכשרה בשנה הראשונה לעבודתן

הרשויות המקומיות אינן נוהגות כך. חלק מלימודים אלו מוכרים לגמול וחלק הם הכשרות שנעשות לטיוב עבודתן של הסייעות אך אין להן קשר למערכת גמול ההשתלמות.²⁹

3. נתונים

נציג להלן נתונים כלליים על סייעות החינוך המיוחד ונתוני סקר שבחן את ההכשרה בקרב סייעות החינוך המיוחד וסייעות בגנים. נדגיש כי למשרד החינוך ולמרכז השלטון המקומי אין נתונים על שיעור הסייעות שקיבלו הכשרה לפני תחילת העסקתן או תוך כדי התפקיד.

3.1 נתונים כלליים

נציג להלן נתונים על מספר משרות הסייעות האישיות, הסייעות הכיתתיות וסייעות התגבור בחינוך המיוחד בארבע השנים האחרונות.³⁰ הנתונים מבטאים את מספר המשרות במועד ביצוע התשלום בחודש אוגוסט בכל שנה. התשלום שבוצע הוא עבור משרה מלאה אך ייתכן שבפועל היו כמה סייעות שאיישו כל תפקיד – נוהג שקיים במיוחד בתפקידי הסייעות הכיתתיות – ולכן ייתכן שנתונים אלו אינם מציגים במדויק את מספר הסייעות בפועל.³¹

לוח 1: מספר המשרות של סייעות החינוך המיוחד ושיעור השינוי במשרות אלו לעומת השנה הקודמת, 2018–2021, לפי סוג סייעת

שנה	סייעות שילוב	שיעור שינוי	סייעות כיתתיות	שיעור שינוי	סייעות תגבור	שיעור שינוי	סה"כ
2018	6,983		3,137		3,061		13,181
2019	8,178	17%	3,345	7%	3,128	2%	14,651
2020	9,762	19%	3,635	9%	3,207	2%	16,604
2021	10,899	12%	3,965	9%	3,254	1%	18,118

בשנת 2021 היו 18,118 משרות סייעות שהועבר בגין תשלום; לא ידוע כמו סייעות עבדו בפועל

נתונים אלו מלמדים כי בשנים האחרונות חלה עלייה מתמדת במספר משרות הסייעות האישיות, בשיעור של בין 12% ל-19%. שיעור זה גבוה הרבה יותר משיעור הגידול במספר התלמידים הכולל כל שנה (כ-2%), אך תואם את הגידול במספר התלמידים הזכאים לסל סיוע

²⁹ שי פרוכטמן, מנהל אגף חינוך במועצה מקומית אבן יהודה, ויו"ר איגוד מנהלי אגפי חינוך ברשויות המקומיות, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 8 במרס 2022; עו"ד רות לוי, ראש חטיבת החינוך, הסתדרות המעו"ף, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 30 בדצמבר 2021; עו"ד דיאנה בארון, ראש תחום חינוך, אגף קידום זכויות וקשרי ממשל, אל"ט – אגודה לאומית לילדים ובוגרים עם אוטיזם, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 13 בינואר 2022.

³⁰ סייעת תגבור היא סייעת כיתתית שאיננה אוטומטי ומותנה בקריטריונים שונים במעט מאלו של הסייעת הכיתתית; סייעת זו מתוקצבת על ידי משרד החינוך ב-70% בלבד.

³¹ זיוה כרמי, מנהלת אגף א' חינוך מיוחד, משרד החינוך, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 13 בינואר 2022.

איש. ³² עוד עולה כי שיעור הגידול בסייעות הכיתתיות היה בין 7% ל-9% ושיעור הגידול בסייעות תגבור היה דומה לשיעור הגידול במספר התלמידים במערכת החינוך.

כפי שצינו, נתוני משרד החינוך מבוססים על תשלום לסייעות ואינם מלמדים בהכרח על מספר הסייעות המועסקות בפועל. **ממרכז השלטון המקומי נמסר כי אין בידם נתונים מלאים על מספר הסייעות המועסקות כיום**, וכי ככל הנראה יש הבדל בין מספר הסייעות המתוקצבות למספר הסייעות המועסקות בפועל. ³³ להבדל עשויות להיות כמה סיבות, ובהן תוספת שעות על חשבון הרשות המקומית לסייעות כיתתיות וסייעות תגבור, כמוסבר להלן; העסקת סייעת לפי צורך נקודתי וללא תקצוב משרד החינוך; הגדלת מערך הסייעות לנוכח צרכים של מילוי מקום ופיצול משרות.

תקצוב העסקת הסייעת

תקצוב שכר הסייעת מבוסס על עלות נורמטיבית של סייעת, שנקבעה לפי סייעת בדרגה 7 וותק 11 (כ- 118,000 ש"ח בשנה). סייעות אישיות וסייעות תגבור מתוקצבות על ידי משרד החינוך ב-70% מהעלות וסייעות כיתתיות מתוקצבות ב-100% מהעלות. כלומר, על הרשות המקומית או הבעלות על המוסד החינוכי (בחינוך המוכר שאינו רשמי) להשלים את עלות העסקתן של הסייעות האישיות וסייעות התגבור.

ממרכז השלטון המקומי נמסר כי אומנם סייעות כיתתיות מתוקצבות ב-100% ממשרתן, אך הן מועסקות מספר שעות רב יותר ³⁴ ולכן בפועל הרשות המקומית מוסיפה מתקציבה 30% מעלות העסקת הסייעות. ³⁵

עוד נמסר כי עקב מבנה ההעסקה של סייעות התגבור והסייעות המשלבות והצורך לשבץ אותן בכמה בתי ספר במקביל, בשל מחסור בסייעות, בפועל הרשות משלמת השתתפות עצמית הגבוהה מהשיעור של 30% – השיעור שהיא מחויבת להשלים לתקציב משרד החינוך. ³⁶

לפי מרכז השלטון המקומי, עלות העסקת הסייעות לרשויות המקומיות גבוהה בכ-30% מהתקצוב בנושא זה שמעביר משרד החינוך בשל מבנה ההעסקה והמחסור בסייעות

³² למשל, בין שנות הלימודים 2018/2019 ו-2019/2020 חל גידול של כ-30% בשיעור הילדים הזכאים לסל סיוע אישי (חלק מהגידול נבע הן מילדים שעברו ממוסד לחינוך מיוחד לשילוב בחינוך רגיל והן מילדים חדשים שנכנסו למערכת החינוך המיוחד); אתי וייסבלאי, [הרפורמה בחינוך המיוחד – יישום תיקון מס' 11 לחוק חינוך מיוחד](#), מרכז מחקר המידע של הכנסת, 23 ביוני 2020.

³³ מיכל מנקס, סמנכ"ל חינוך, רווחה וחברה, מרכז השלטון המקומי בישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 17 במרס 2022.

³⁴ סייעות כיתתיות מתוקצבות על פי המוגבלות. לדוגמה, כיתות לתלמידים עם לקויות למידה זכאיות ל-24 שעות שבועיות של סייעת אך הרשויות המקומיות מעסיקות את הסייעת בהיקף של 30 שעות שבועיות.

³⁵ מיכל מנקס, סמנכ"ל חינוך, רווחה וחברה, מרכז השלטון המקומי בישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 17 במרס 2022.

³⁶ שם.

3.2 נתוני סקר

עמותת איתך-מעכי ועמותת אלו"ט קיימו סקר סייעות באוקטובר-נובמבר 2021. על השאלונים השיבו 316 סייעות. 80% מהמשיבות לסקר הן סייעות אישיות וסייעות בכיתות או בגנים של החינוך המיוחד. 19% מהסייעות שהשיבו על הסקר היו בתפקידן עד שנתיים, 28% – בין שנתיים לחמש שנים ו-53% – חמש שנים ומעלה. 45% מהסייעות מועסקות בהיקף של עד 70% משרה והיקף ההעסקה של 55% מהסייעות הוא מ-71% ועד משרה מלאה.

מהסקר התקבלו הממצאים האלה:³⁷

- 53 סייעות (17% מכלל המשיבות לסקר) קיבלו הכשרה כלשהי כשנכנסו לתפקיד (כגון קורס עזרה ראשונה, הדרכה של ההורים, הכשרה המזכה בתעודת מטפלת מוסמכת, קורס לסייעות, הכשרות מתי"א וכדומה). כמחצית מהסייעות שקיבלו הכשרה הוכשרו ללא עלות או במימון רשות מקומית, עמותה או ההורים; כרבע שילמו בעצמן על ההכשרה. רוב הסייעות שהוכשרו עשו זאת על חשבון זמן הפנוי.

- 21 סייעות (7% מכלל המשיבות לסקר) למדו בקורס כלשהו שהוכר לגמול השתלמות.

- 21 סייעות (7% מכלל המשיבות לסקר) ענו שהן עוברות או נדרשות לעבור הכשרה במהלך עבודתן.**

- ל-32% מהסייעות יש תעודה, ל-15% יש תואר בחינוך, ול-52% אין תעודה או תואר.

- 90% מהסייעות השיבו כי יש להגדיר תנאי סף להעסקת סייעות.

- 24% מהסייעות השיבו שתואר או תעודת הוראה צריכים להיות תנאי להעסקה.

- 63% מהסייעות השיבו שהכשרה חד-פעמית לפני העבודה חייבת להיות תנאי לתחילת העבודה. 20% מהן השיבו שנדרשת הכשרה מקדימה גם אם יש תואר או תעודה.

- 97% מהסייעות³⁸ השיבו שלדעתן סייעת שילוב חייבת לעבור הכשרה ייעודית לפי סוג המוגבלות והצרכים של התלמיד שאיתו היא עובדת.** סייעות רבות ציינו שהן מרגישות חסרות אונים ושאינן מקבלות כל הדרכה או ליווי מקצועי – אשר שייתן להם כלים לעבוד עם התלמיד שלהן.³⁹

³⁷ הנתונים מבוססים על חומר גלם של הסקר שהתקבל על ידי עו"ד דיאנה בארון, ראש תחום חינוך, אגף קידום זכויות וקשרי ממשל, אלו"ט – אגודה לאומית לילדים ובוגרים עם אוטיזם, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 13 בינואר 2022, ועל ידי עו"ד אוסנת זיו, עמותת איתך-מעכי – משפטניות למען צדק חברתי, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 6 בינואר 2022.

³⁸ 92% מהסייעות ענו על השאלה.

³⁹ עו"ד דיאנה בארון, ראש תחום חינוך, אגף קידום זכויות וקשרי ממשל, אלו"ט – אגודה לאומית לילדים ובוגרים עם אוטיזם, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 13 בינואר 2022.

מסקר בקרב סייעות
עולה שפחות
מחמישית מהסייעות
עברו הכשרה כלשהי
לפני כניסתן לתפקיד
ושיעור הסייעות
שעוברות הכשרה תוך
כדי התפקיד נמוך
עוד יותר

- הסייעות השיבו שקבלת גמול תעודת סייעות לפנות ללימודי הכשרה במידה גבוהה מאוד (4.5 בממוצע מתוך 5).⁴⁰
- הסייעות השיבו כי דרישה מהסייעות לשאת בעלות ההשתלמות או לבצע זאת על חשבון זמן הפנוי תעודת סייעות לצאת להשתלמות במידה מועטה בלבד (2.4 בממוצע מתוך 5).⁴¹
- 79% מהסייעות השיבו שהיו מעדיפות להיות מועסקות על ידי משרד החינוך.

4. דיונים קודמים

דיונים בכנסת

נושא ההכשרה והליווי של הסייעות עלה בדיונים בכנסת בשנים האחרונות ואף בשנת 2016⁴² ובשנת 2014.⁴³ מעבר לדיון בתנאי העסקה של הסייעות הוצגו בדיונים מחקרים בנושא ועדויות של ארגונים, הורים וסייעות, ועלה מהם ש**סייעות הן מקצוע חיוני המחייב הכשרה מקצועית וקבלת הנחיה והדרכה באופן שוטף**. עוד עלה כי **משרד החינוך הוא הגוף המקצועי הן מבחינת ידע והן מבחינת הפעלת הסייעות בשטח**, ולכן הציגו ארגונים והורים בקשה שמשרד החינוך יהיה המעסיק של הסייעות.⁴⁴

נציגי משרד החינוך הסכימו כי הכשרה וליווי מקצועי הם חשובים וצינו כי הם עמלים על תוכנית עם מרכז השלטון המקומי לפיתוח מקצועי של הסייעות. עוד הודגש כי היות שמרכז השלטון המקומי מעסיק את הסייעות, הוא האחראי להכשרתן. כאמור, אין תוכנית פעילה להכשרת סייעות בחינוך המיוחד.

דיונים נוספים

- אחד המקומות הראשונים שבהם עלה נושא הסייעות בעשור וחצי האחרונים הוא דיוני ועדת דורנר – הוועדה הציבורית לבחינת מערכת החינוך המיוחד בישראל. הוועדה המליצה כי משרד החינוך ידאג להכשרת הסייעות המשלבות והסייעות בכיתות החינוך המיוחד. בהמלצות הודגשה גם **חשיבות הפיתוח המקצועי לפני הכניסה לעבודה ובמהלכה**, ואף

בדיונים קודמים
בכנסת שב ועלה
הצורך בהכשרת
סייעות ובשיפור תנאי
העסקתן

ועדת דורנר המליצה
שמשרד החינוך ידאג
להכשרת סייעות
החינוך המיוחד לפני
תחילת העסקתן
ובמהלך העבודה

⁴⁰ 1 – במידה מועטה מאוד, 5 – במידה רבה מאוד.

⁴¹ שם.

⁴² הכנסת ה-20, ישיבת ועדת החינוך, התרבות והספורט, פרוטוקול 130, תנאי שכר של סייעות בגנים ובבתי הספר – מעבר מהסכם זמני להסכם כולל, 25 בינואר 2016.

⁴³ הכנסת ה-19, ישיבת ועדת החינוך, התרבות והספורט, פרוטוקול 173, סייעות החינוך המיוחד, 3 במרץ 2014; הכנסת ה-19, ישיבת ועדת החינוך, התרבות והספורט, פרוטוקול 259, תנאי העסקה של סייעות משלבות – דיון בהשתתפות חברי הוועדה וגורמי המקצוע, 12 באוגוסט 2014; הכנסת ה-19, ישיבת ועדת החינוך, התרבות והספורט, פרוטוקול 244, סייעות בחינוך המיוחד, דיון מעקב, 21 ביולי 2014.

⁴⁴ דיונים נוספים בנוגע לתנאי העסקה ועבודת הסייעות התקיימו לאחרונה בועדה לקידום מעמד האישה ולשוויון מגדרי (בספטמבר 2020 ובנובמבר 2021) ובעדת החינוך, התרבות והספורט (בנובמבר 2021).

הוצע כי הסייעות תעבורנה הכשרה של 400 שעות שיוכרו ללימודי תעודה או תלמדנה לתואר אקדמי בתחום.⁴⁵

- בסוף 2017 ותחילת 2018 התקיימו שולחנות עגולים בנציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות בנוגע להכשרת סייעות ובמיוחד סייעות השילוב.⁴⁶ בישיבות השתתפו נציגי הורים, סייעות, ארגונים, הסתדרות, משרדי ממשלה ושלטון מקומי. **במסגרת זו נערך סקר בקרב הורים וסייעות, ונמצא כי המשיבים סבורים שהכשרת סייעות היא הנושא הדחוף ביותר.**⁴⁷

מסקנת הדיונים הייתה שמודל ההכשרה לסייעות הגנים יוחל גם על סייעות השילוב. משרד החינוך, עם מרכז השלטון המקומי, יקבע את התכנים ואת היקף ההכשרה. ההכשרה תתבצע במהלך השנה הראשונה לעבודה, ההשתתפות בה תהיה חובה והיא תוכר לגמול השתלמות. יישום ההכשרה יתבצע על ידי אגף הדרכה במרכז השלטון המקומי. כדי לעודד כניסה של כוח אדם מקצועי ייקבעו תארים והכשרות שיקבלו פטור מחובת הכשרה, למשל תואר בחינוך מיוחד.⁴⁸ **כאמור, תוכנית ההכשרה לא פורסמה ולא בוצעה עד היום.**

עוד סוכם כי הסייעות יתודרכו על ידי מתי"א.⁴⁹ ואכן, בחוזר מנכ"ל התשפ"א-2021 פורסם כי כלל הצוות, והסייעות בתוכו, יתודרכו על ידי מתי"א. עם זאת, כאמור, לדברי ארגוני החברה האזרחית הדרכה זו לא תמיד מתקיימת או מתקיימת בהיקף מצומצם. **ממשרד החינוך לא התקבל מידע המלמד על הדרכות קבועות ושוטפות של הסייעות.**

- במפגשים שהתקיימו במרכז המנהיגות בבית איזי שפירא בשיתוף עם ארגונים ויוזמות קיימות בשנת 2018 הוקמה מנהיגות ארצית של הורים לילדים עם מוגבלות המשולבים בחינוך הרגיל. הנושאים הדחופים ביותר שעלו לדיון בקבוצה זו היו העסקת סייעות והכשרתן, יצירת קשר בין ההורים לסייעות, הדרכת הסייעות וההתמודדות עם מחסור בסייעות. בפניית הפורום למשרד החינוך במהלך שנת 2019 **הוצע לקדם נוהל למתן כלים לסייעת משלבת במוסדות חינוך כבר בתחילת שנת הלימודים** כדי להביא להצלחת השילוב ולשיפור הקשר בין התלמיד למשלבת. לפי ההצעה תובא בנוהל הצעה כי ההורים והתלמיד ייפגשו עם הסייעת המשלבת לפי תחילת שנת הלימודים לפחות פעמיים לצורך היכרות, תיאום ציפיות והסדרת הקשר. עוד מוצע כי בנוהל יודגש כי המשלבת היא חלק מצוות בית הספר ולכן

הוצע לקדם נוהל להיכרות מוקדמת של הסייעת עם התלמיד המשולב והוריו, ואף לשתף את הסייעת בקבלת החלטות ובישיבות על התלמיד

⁴⁵ הוועדה הציבורית לבחינת מערכת החינוך המיוחד בישראל, ד"ר וחשבון, ינואר 2009.

⁴⁶ נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, משרד המשפטים, סיכום ישיבה בנושא סייעות השילוב, 18 בדצמבר 2017; נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, משרד המשפטים, סיכום ישיבה בנושא סייעות משלבות, 16 ביולי 2018.

⁴⁷ שם.

⁴⁸ נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, משרד המשפטים, סיכום ישיבה בנושא סייעות משלבות, 16 ביולי 2018.

⁴⁹ שם.

תהיה שותפה בקבלת החלטות ותשתתף בכל הישיבות של הצוות הבונה את התוכנית החינוכית היחידנית (תח"י) והעוקב אחר התקדמות התלמיד ובכל מפגש נוסף במהלך השנה, כמו אספת הורים.⁵⁰

5. הצורך בהכשרת סייעות והקשיים הנלווים לכך

5.1 עמדת משרד החינוך

משרד החינוך מכיר בחשיבות ההכשרה של הסייעות. בתשובת משרד החינוך על פנייתנו צוין כי **המשרד מוביל תוכנית להכשרת סייעות בשיתוף השלטון המקומי מתוך אמונה כי הסייעת היא חלק חשוב מהצוות החינוכי-טיפולי** במסגרת החינוכית ושותפה בעבודה לקידום מטרותיו של התלמיד. לדברי המשרד נבנה מתווה להכשרת סייעות, ובו התייחסות לתכנים שיילמדו במהלך ההשתלמות, מועדי ההשתלמות ותגמול עבור הסייעות. המתווה נמצא בבחינה ובגיבוש על ידי משרד החינוך והשלטון המקומי.⁵¹ **לא התקבל מידע נוסף ממשרד החינוך בנוגע להיקף התוכנית והתכנים שיילמדו.** כאמור, **דברים דומים כבר צוינו בחוזר מנכ"ל משרד החינוך משנת 2011⁵² אך תוכנית כזאת טרם הופעלה.**

כפי שצוין לעיל, בחוזר מנכ"ל משרד החינוך צוין כי **מתי"א הוא הגורם האחראי להנחיית הסייעת האישית** במהלך עבודתה וכי תכנון העבודה של הסייעת ייעשה על ידי הצוות החינוכי במסגרת והנחיית סייעת השילוב תיעשה על ידי מתי"א.⁵³ במשרד החינוך הסבירו בתשובה על פנייתנו כי נוסף אל הסל האישי ניתנת **תמיכה מסוג הנחיה – חצי שעה שבועית** עבור הנחיית הצוות על ידי מומחי תחום במוסד החינוך. ההנחיה מתקיימת בתחומי ההתמחות והמקצועות השונים בהתאם לצרכים המשתנים. תפקיד מומחית התחום מטעם מתי"א הוא לתת ליווי מקצועי לצוות החינוכי והטיפול לרבות הסייעת – בהיותה חלק מכלל הצוות העובד עם התלמיד. במסגרת הליווי המקצועי גם נבנית תוכנית אישית לתלמיד ולשילובו בהתאם לצרכיו.⁵⁴ בחוזרי מנכ"ל ובתשובת משרד החינוך אין התייחסות ישירה בנוגע להשתתפות הסייעת בפגישות לתכנון או להערכת התוכנית האישית של התלמיד, ולא לליווי והנחיה של הסייעת על ידי מומחית

מתווה להכשרת
סייעות נמצא בבחינה
ובגיבוש על ידי משרד
החינוך ומרכז השלטון
המקומי

מתי"א מחויב
להנחות את הסייעת
רק כחלק מהנחיית
כלל הצוות המטפל
בילד המשולב

מעדויות ארגונים
עולה שרוב הסייעות
אינן מקבלות הנחיה

⁵⁰ עוס"ק לילך בר, רכזת מרכז המנהיגות בית איזי שפירא, בשם מנהיגות הורים ארצית, בשותפות עם עו"ד רויטל לן-כהן, קואליציית הורים לילדים עם צרכים מיוחדים ועו"ד הדס ארנון שרעבי, אגף קידום זכויות, אלו"ט, מכתב למירי נבון, מנהלת אגף שילוב והכלה, משרד החינוך, בנושא הצעת מדיניות להערכת עבודת משלבות לתלמידים עם מוגבלות לקראת פתיחת שנת הלימודים, 25 ביולי 2019.

⁵¹ זיוה כרמי, מנהלת אגף א' חינוך מיוחד, משרד החינוך, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 13 בינואר 2022.

⁵² חוזר מנכ"ל משרד החינוך, 1.2-39, סייעות במוסדות החינוך המיוחד וסייעות לתלמידים משולבים בחינוך הרגיל, 1 ביוני 2011.

⁵³ סעיף 2.12.2 בחוזר מנכ"ל משרד החינוך, הוראת קבע 0265, [יישום חוק החינוך המיוחד – ועדות מתוקף חוק: צוות רב-מקצועי, ועדת זכאות ואפיון ביושבה כהשגה על החלטת צוות רב-מקצועי, ועדת זכאות ואפיון, לרבות דיונים במקרים חריגים וועדת השגה](#), 21 באפריל 2021.

⁵⁴ זיוה כרמי, מנהלת אגף א' חינוך מיוחד, משרד החינוך, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 7 במרס 2022.

התחום מטעם מתי"א; הסייעת נכללת בפעילות מתי"א בהיותה חלק מכלל הצוות העובד עם התלמיד. כלומר, **אין הנחיה המחייבת לתת הדרכה וליווי ישיר לסייעת.**

כאמור, מארגונים הפועלים בתחום נמסר כי אין פיקוח על נושא זה וכי מעדויות בשטח עולה כי **סייעות רבות אינן מקבלות הנחיה ממת"א** ואחרות מקבלות הנחיה מצומצמת בלבד אף על פי ששעות ההנחיה הורדו מהסל האישי של התלמיד ואף שהסייעת היא שמלווה את התלמיד והעובדת עימו באופן שוטף.⁵⁵

5.2 עמדת מרכז השלטון המקומי

ממרכז השלטון המקומי נמסר כי על פי חוקת העבודה כל רשות מחויבת לתוכנית השתלמות והכשרה של 40 שעות שבועיות לסייעות מתחילות; שעות אלה אינן נצברות לגמול השתלמות. **אין בידי המרכז לשלטון מקומי מידע על מספר הרשויות הדואגות להכשיר את הסייעות,** בין בקורס כללי לכלל הסייעות ובין בקורס ייעודי לסייעות החינוך המיוחד.⁵⁶

עוד נמסר כי למרכז השלטון המקומי אין קורסים ייעודיים לסייעות החינוך המיוחד המוכרים לגמול השתלמות, וכמעט אין הכרה בקורסים כאלה.⁵⁷ סייעות המעוניינות לצבור קורסים לגמול השתלמות עושות זאת ככל עובדי הרשויות המקומיות, ומשתתפות בקורסים שאינם בהכרח נוגעים לתחום העסקתן כסייעות החינוך המיוחד.⁵⁸

בדומה להצהרת משרד החינוך, ממרכז השלטון המקומי נמסר כי בימים אלה הם עובדים על תוכנית השתלמות משותפת לרשויות המקומיות ולמשרד החינוך.⁵⁹ כאמור, **תוכנית כזו תוכננה כבר בשנת 2011 אך טרם בוצעה.**

כמו כן הובהר כי **יש צורך לבנות אופק לקידומן ולהתפתחותן של הסייעות** מבחינה אקדמית-מקצועית ומבחינת תנאי השכר שלהן, הן בזמן הלימודים וההכשרה והן בזמן עבודתן.⁶⁰

למרכז השלטון
המקומי אין קורסי
הכשרה לסייעות
החינוך המיוחד והוא
אינו מכיר בקורסים
כאלה לגמול
השתלמות

⁵⁵ סעיף 2.12.2 בחוזר מנכ"ל משרד החינוך, הוראת קבע 0265, יישום חוק החינוך המיוחד – ועדות מתוקף חוק: צוות רב-מקצועי, ועדת זכאות ואפיון ביושבה כהשגה על החלטת צוות רב-מקצועי, ועדת זכאות ואפיון, לרבות דיונים במקרים חריגים וועדת השגה, 21 באפריל 2021.

⁵⁶ מיכל מנקס, סמנכ"ל חינוך, רווחה וחברה, מרכז השלטון המקומי בישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 17 במרס 2022.

⁵⁷ הכרה בקורסים לגמול השתלמות נעשית על ידי ועדת הגמול המשותפת למרכז השלטון המקומי ולהסתדרות.

⁵⁸ מיכל מנקס, סמנכ"ל חינוך, רווחה וחברה, מרכז השלטון המקומי בישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 17 במרס 2022.

⁵⁹ שם.

⁶⁰ שם.

5.3 עמדות הארגונים הפועלים בתחום

עמותות בזכות, איתך-מעכי, אלו"ט, ית"ד וארגונים נוספים מצביעים על נחיצות ההכשרה לסייעות ומציינים לכך כמה סיבות כפי שמוצג להלן:

- הסייעות נדרשות למלא תפקיד מורכב שנדרש בו מגוון כישורים, החל בהוראה וכלה בהתמודדות עם בעיות התנהגות והקניה של מיומנויות חברתיות.⁶¹ על הסייעות להכיר את המוגבלות של התלמיד ואת השלכותיה ולהכיר גם את המענים השונים שיש להתאים לכל מוגבלות ולכל ילד. הן נותנות מענה פדגוגי וצרכי לדעת איך לתווך לילדים את החומר הלימודי, ולצד זה עוסקות בסיוע לילד בהשתלבות חברתית. נוסף על כך, הסייעות הן חלק מצוות בית הספר והצוות המקצועי שנותן מענה לילד, עליהן להבין את השפה החינוכית ולהכיר את הדרכים ליישום ההוראות המקצועיות בהתנהלות היום-יומית. **לעבודה מורכבת זו נדרשים תנאי סף והכשרה מתאימה ומקיפה.**⁶²

- הסייעות מדווחות כי הן אינן מוכשרות לתפקיד מורכב זה, ואין גורם שמכשיר, מדריך או מנחה אותן לכך. מחסור זה מורגש יותר בעבודה עם ילדים עם צרכים מיוחדים. לדברי הסייעות ההכשרות הן הכרח, והן מבקשות לקבלן. הן סבורות שאי-קיומה של היכרות מוקדמת עם המוגבלות של הילד, המשימות הרבות שלהן ואי-קיומה של הנחיה ישירה בנוגע לצרכים הייחודיים של התלמיד מקשים מאוד על תפקידן בקידום התלמיד.⁶³ הסייעות המשלבת היא גורם מרכזי והכרחי בהצלחת השילוב של תלמיד עם מוגבלות, ולכן חשוב מאוד להכשירה, ואף לקיים רענון והמשך הכשרה לאחר קבלתה לתפקיד, בתדירות גבוהה.⁶⁴

- **מתי"א מקבל תקצוב בגין הנחיה והדרכה עבור כל ילד משולב, ולכן יחד עם ההכשרה למחנכת/הגננת, או במקומה, יש לתת לסייעת הכשרה קבועה מגורמים מקצועיים**

לסייעת תפקיד חשוב בשילוב, וללא הכשרה מתאימה היא מתקשה לבצע את תפקידה. קושי זה עלול לפגוע בתפקודו והתקדמותו של התלמיד המשולב

⁶¹ שי פרוכטמן, מנהל אגף חינוך, מועצה מקומית אבן יהודה, יו"ר איגוד מנהלי אגפי חינוך ברשויות המקומיות, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 8 במרס 2022; [סייע כיתתי בחינוך המיוחד](#), [סייע לתלמידים בחינוך המשולב](#), אוגדן תיאורי תפקידים, משרד הפנים, מינהל השלטון המקומי, האגף לכוח אדם ושכר ברשויות המקומיות, פברואר 2014.

⁶² נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, משרד המשפטים, מכתב מקדים לשיבה, בתוך: סיכום ישיבה בנושא סייעות השילוב, 18 בדצמבר 2017; איתי קפלינסקי, סגן יו"ר וממלא מקום הנהגת הורים ארצית, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 13 בינואר 2022; עו"ד אביבית ברקאי אהרונף, המחלקה המשפטית, בזכות – המרכז לזכויות אנשים עם מוגבלות, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 16 בינואר 2022; עו"ד דיאנה בארון, ראש תחום חינוך, אגף קידום זכויות וקשרי ממשל, אלו"ט – אגודה לאומית לילדים ובוגרים עם אוטיזם, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 13 בינואר 2022.

⁶³ עו"ד אוסנית זיו, עמותת איתך-מעכי – משפטניות למען צדק חברתי, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 6 בינואר 2022; ית"ד; עו"ד דיאנה בארון, ראש תחום חינוך, אגף קידום זכויות וקשרי ממשל, אלו"ט – אגודה לאומית לילדים ובוגרים עם אוטיזם, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 13 בינואר 2022. עמדת הסייעות מבוססת על הסקר שהוצג לעיל, משוברים של הכשרות קודמות ודיווחים ישירים לארגונים; איתי קפלינסקי, סגן יו"ר וממלא מקום הנהגת הורים ארצית, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 13 בינואר 2022.

⁶⁴ מכתב לח"כ עודד פורר, יו"ר הוועדה לענייני ביקורת המדינה, בנושא עמדת אלו"ט – תנאי העסקת הסייעות בגנים ובצהרונים, עו"ד דיאנה בארון, אגף קידום זכויות חטיבת קהילה, אלו"ט – אגודה לאומית לילדים ובוגרים עם אוטיזם, 6 בספטמבר 2020; איתי קפלינסקי, סגן יו"ר וממלא מקום הנהגת הורים ארצית, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 13 בינואר 2022.

בתוך מתי"א.⁶⁵ על גורמים אלו להיות בעלי יכולת להדריך ולהנחות את הסייעת. לא לכל מטפל או לכל מחנכת יש את היכולת להדריך באופן מיטבי.⁶⁶

נוסף על כך, לפעמים מומחית השילוב במתי"א אינה הדמות המתאימה להנחות את הסייעת. אם למשל, המומחית מגיעה מרקע פארה-רפואי אך העבודה המרכזית של הסייעת היא דידיקטית, ההנחיה לא תהיה יעילה.⁶⁷

עמדת איגוד מנהלי מחלקות החינוך ברשויות המקומיות היא כי **הסייעת אמורה לקבל הדרכה מהמסגרת החינוכית, על ידי מתי"א או גורם חינוכי אחר; היות שמגוון המוגבלויות רחב, ההדרכה צריכה להיות ייעודית לתלמיד בהתייחס למוגבלות ולמאפיינים הייחודיים שלו.**⁶⁸

- הורים ואנשי מקצוע מדווחים גם הם כי **סייעות לא מוכשרות פעמים רבות אינן יודעות כיצד לנהוג עם התלמיד או מתקשות לפעול נכון.** לעיתים הסייעות נאלצות לנהוג מתוך אינטואיציה ולא מתוך מקצועיות, מה שעלול לפגוע בילד, בהתפתחותו וביכולתו להשתלב בכיתה.⁶⁹ לעיתים להורים אין ברירה אלא לשלם על ההכשרה⁷⁰ ועל שעות הלימודים של הסייעת – מה שיוצר **אי-שוויון בין הורים ונטל גדול על ההורים שעושים כן.**⁷¹
- כדי שהסייעת תוכל לבצע את עבודתה ולפעול לפי הנחיות הצוות המטפל, היא נדרשת להיפגש באופן סדיר עם הצוות הפארה-רפואי לשם קבלת הדרכה ומשוב. נטען כי **שעות אלו אינן נכללות בשעות העבודה של הסייעת והן באות על חשבון הסיוע הישיר לילד או על חשבון זמנה הפרטי של הסייעת, בלי שהיא מתוגמלת על כך.** לעיתים ההורים נדרשים להכריע בין שעות הדרכה לשעות סיוע לילד, שמאפשרות לו ללמוד בכיתה

לדברי איגוד מנהלי מחלקות חינוך ברשויות המקומיות נדרש כי חלק משעות הסיוע ייוחדו להדרכה

⁶⁵ עו"ד אביבית ברקאי אהרנון, המחלקה המשפטית, בזכות – המרכז לזכויות אנשים עם מוגבלות, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 16 בינואר 2022; עו"ד דיאנה בארון, ראש תחום חינוך, אגף קידום זכויות וקשרי ממשל, אלו"ט – אגודה לאומית לילדים ובוגרים עם אוטיזם, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 13 בינואר 2022; אילאיל לדר, מנהלת המרכז לקידום החינוך והשילוב של עמותת ית"ד (ילדי תסמונת דאון), נייר עמדה בנושא הכשרת סייעות, 6 במרץ 2022.

⁶⁶ איתי קפלינסקי, סגן יו"ר וממלא מקום הנהגת הורים ארצית, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 13 בינואר 2022; אילאיל לדר, מנהלת המרכז לקידום החינוך והשילוב של עמותת ית"ד (ילדי תסמונת דאון), נייר עמדה בנושא הכשרת סייעות, 6 במרץ 2022.

⁶⁷ אילאיל לדר, מנהלת המרכז לקידום החינוך והשילוב של עמותת ית"ד (ילדי תסמונת דאון), נייר עמדה בנושא הכשרת סייעות, 6 במרץ 2022.

⁶⁸ שי פרוכטמן, מנהל אגף חינוך, מועצה מקומית אבן יהודה, יו"ר איגוד מנהלי אגפי חינוך ברשויות המקומיות, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 8 במרץ 2022.

⁶⁹ עו"ד אביבית ברקאי אהרנון, המחלקה המשפטית, בזכות – המרכז לזכויות אנשים עם מוגבלות, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 16 בינואר 2022; עו"ד דיאנה בארון, ראש תחום חינוך, אגף קידום זכויות וקשרי ממשל, אלו"ט – אגודה לאומית לילדים ובוגרים עם אוטיזם, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 13 בינואר 2022. ית"ד

⁷⁰ למשל ההכשרה הכרחית לסייעות שעובדות עם ילדים עם אוטיזם שהעבודה איתם היא לפי שיטת חינוך וטיפול מסוימת, כגון ABA, או לסייעות שנדרשות לפעול לפי שיטות עיצוב התנהגות מסוימות עם ילדים עם בעיות התנהגות מורכבות.

⁷¹ איתי קפלינסקי, סגן יו"ר וממלא מקום הנהגת הורים ארצית, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 13 בינואר 2022; עו"ד דיאנה בארון, ראש תחום חינוך, אגף קידום זכויות וקשרי ממשל, אלו"ט – אגודה לאומית לילדים ובוגרים עם אוטיזם, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 13 בינואר 2022.

באופן מיטבי ולפעמים אף לשהות בכיתה, אם אינו יכול לשהות בה ללא סייעת.⁷² לדברי איגוד מנהלי מחלקות חינוך ברשויות המקומיות יש צורך לייחד חלק משעות הסיוע להדרכה, במנגנון דומה לזה של שעות שהות של איש חינוך.⁷³

- לטענת הארגונים, כיום אין שום גוף שלוקח אחריות מלאה על הדרכתן והכשרתן של הסייעות. עמדתם היא כי מתי"א הוא הגורם המומחה לחינוך המיוחד, ולכן הסייעות צריכות להיות מועסקות על ידי משרד החינוך ולא על ידי הרשות המקומית. העסקה על ידי משרד החינוך גם תוכל להוביל להכשרת הסייעות במסגרת הפיתוח המקצועי שלהן כעובדות המשרד. תפקיד הסייעת הוא מקצועי, ולפיכך סייעות צריכות לקבל תמיכה מקצועית מהגורם הרלוונטי, שהוא מתי"א במשרד החינוך.⁷⁴

6. חסמים בהכשרת סייעות

מהאמור לעיל עולה כי יש הסכמה גורפת בדבר החשיבות הרבה של הכשרת סייעות החינוך המיוחד. עם זאת, בפועל הכשרות אלו כמעט אינן מתקיימות. נציג להלן כמה חסמים אפשריים שיכולים להיות ההסבר לכך, כפי שעולה מתיאוריהם של ארגונים שונים העוסקים בנושא:

- **אין מערך הכשרה והדרכה מסודר לסייעות.** לא מצאנו שקיים מערך מסודר להנחיה של הסייעות ולהכשרתה, אם לפני תחילת התפקיד ואם במהלכו, וגם אין שיח מובנה של הסייעת עם ההורים לפני תחילת השנה. כאמור, הסייעת אמורה לקבל הנחיות מהמחנכת/גננת והצוות המטפל. עם זאת, לדברי הארגונים, לעיתים חסרים לה הכלים לעשות זאת באופן מיטבי. להבנתם, ראוי שצוות מתי"א יעשה זאת בקביעות, כחלק ממערך מובנה.⁷⁵

⁷² איתי קפלינסקי, סגן יו"ר וממלא מקום הנהגת הורים ארצית, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 13 בינואר 2022. עו"ד דיאנה בארון, ראש תחום חינוך, אגף קידום זכויות וקשרי ממשל, אלו"ט – אגודה לאומית לילדים ובוגרים עם אוטיזם, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 13 בינואר 2022.

⁷³ שי פרוכטמן, מנהל אגף חינוך, מועצה מקומית אבן יהודה, יו"ר איגוד מנהלי אגפי חינוך ברשויות המקומיות, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 8 במרס 2022.

⁷⁴ איתי קפלינסקי, סגן יו"ר וממלא מקום הנהגת הורים ארצית, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 13 בינואר 2022; עו"ד אביבית ברקאי אהרונף, המחלקה המשפטית, בזכות – המרכז לזכויות אנשים עם מוגבלות, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 16 בינואר 2022; עו"ד דיאנה בארון, ראש תחום חינוך, אגף קידום זכויות וקשרי ממשל, אלו"ט – אגודה לאומית לילדים ובוגרים עם אוטיזם, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 13 בינואר 2022.

⁷⁵ נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, משרד המשפטים, מכתב מקדים לשיבה, בתוך: סיכום ישיבה בנושא סייעות השילוב, 18 בדצמבר 2017; איתי קפלינסקי, סגן יו"ר וממלא מקום הנהגת הורים ארצית, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 13 בינואר 2022; מכתב לח"כ עודד פורר, יו"ר הוועדה לענייני ביקורת המדינה, בנושא עמדת אלו"ט – תנאי העסקת הסייעות בגנים ובצהרונים, עו"ד דיאנה בארון, אגף קידום זכויות חטיבת קהילה, אלו"ט – אגודה לאומית לילדים ובוגרים עם אוטיזם, 6 בספטמבר 2020.

- **חסרים בתחום קורסים רלוונטיים וקורסים המוכרים לגמול השתלמות; קורסים שאינם מוכרים לגמול השתלמות הם על חשבונן של הסייעות.** הסייעות הן נדרשות לממן בעצמן את עלויות הקורסים האלה ולהשתתף בהם על חשבון הזמן האישי שלהן.⁷⁶
- **עקב חלוקת האחריות בין משרד החינוך לרשויות מקומיות עלולים להיווצר קשיים ביישום תוכנית ההכשרה.** משרד החינוך אחראי לתקצב את הסייעות, והרשויות המקומיות אחראיות להשלים את התקצוב ולהעסיק את הסייעות. כמעסיקה, הרשות המקומית אחראית על הכשרת הסייעות, ועם זאת, האחריות המקצועית לעבודת הסייעת היא בידי משרד החינוך.⁷⁷ לדברי הארגונים קשר זה מוביל להתנערות הגופים מאחריותם ולאי-הכשרת הסייעות, ובסופו של דבר נוצרת פגיעה בתלמידים ובזכותם לחינוך.⁷⁸
- **מקצוע הסייעת אינו מוסדר.** לדברי הארגונים, מקצוע הסיוע הוא מקצוע התורם באופן מהותי לשילוב התלמיד עם המוגבלות ודורש מיומנויות גבוהות במגוון תחומים. לדבריהם, כל עוד לא יוסדר המקצוע לא תהיה אפשרות לחייב את הסייעות לעמוד בתנאי סף כגון לימודים קודמים כתנאי להעסקה. נוסף על כך, יש להבחין בין סוגי הסיוע השונים ולהגדיר לכל אחד מהם תפקידים, הכשרות ותנאי סף שונים.⁷⁹
- **סייעות אינן מאוגדות באיגוד מקצועי ייעודי** – למרות מספרן הרב ואף על פי שכלל הסייעות (לרבות סייעות הגנים) הן כ-30% מכלל עובדי הרשויות, אין לסייעות ייצוג עצמאי ונפרד ברשויות רבות. לדברי הארגונים, חרף המלצות בעניין לא הוקם איגוד מקצועי עצמאי ונפרד לסייעות.⁸⁰

לטענת ארגונים,
חלוקת האחריות בין
משרד החינוך
לרשויות המקומיות
מאפשרת התנערות
של הגופים
מאחריותם להכשרת
הסייעות

⁷⁶ עו"ד רות לוי, ראש חטיבת החינוך, הסתדרות המעו"ף, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 30 בדצמבר 2021; עו"ד דיאנה בארון, ראש תחום חינוך, אגף קידום זכויות וקשרי ממשל, אלו"ט – אגודה לאומית לילדים ובוגרים עם אוטיזם, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 13 בינואר 2022.

⁷⁷ שי פרוכטמן, מנהל אגף חינוך, מועצה מקומית אבן יהודה, יו"ר איגוד מנהלי אגפי חינוך ברשויות המקומיות, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 8 במרס 2022.

⁷⁸ שיפור מעמדן ותנאי העסקתן של סייעות במערכת החינוך, נייר עמדה משותף מטעם עמותת אלו"ט ועמותת איתך-מעכי, 16 בנובמבר 2021.

⁷⁹ שיפור מעמדן ותנאי העסקתן של סייעות במערכת החינוך, נייר עמדה משותף מטעם עמותת אלו"ט ועמותת איתך-מעכי, 16 בנובמבר 2021; נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, משרד המשפטים, מכתב מקדים לשיבה, בתוך: סיכום ישיבה בנושא סייעות השילוב, 18 בדצמבר 2017; איתי קפלינסקי, סגן יו"ר וממלא מקום הנהגת הורים ארצית, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 13 בינואר 2022; מכתב לח"כ עודד פורר, יו"ר הוועדה לענייני ביקורת המדינה, בנושא עמדת אלו"ט – תנאי העסקת הסייעות בגנים ובצהרונים, עו"ד דיאנה בארון, אגף קידום זכויות חטיבת קהילה, אלו"ט – אגודה לאומית לילדים ובוגרים עם אוטיזם, 6 בספטמבר 2020.

⁸⁰ איתך-מעכי, נייר עמדה בעניין שיפור מעמדן ותנאי העסקתן של הסייעות במערכת החינוך, מסמך רקע ודרישות לקראת דיון בוועדה לקידום מעמד האישה ולשוויון מגדרי, 10 בנובמבר 2021. שיפור מעמדן ותנאי העסקתן של סייעות במערכת החינוך, נייר עמדה משותף מטעם עמותת אלו"ט ועמותת איתך-מעכי, 16 בנובמבר 2021.

**תנאי שכר ותנאי
תעסוקה ירודים
מושכים כוח אדם
בלתי מיומן וללא
הכשרה ומקשים על
יציאה**

- **תנאי השכר ותנאי ההעסקה ירודים.** לדברי הארגונים, תנאי שכר ותנאי תעסוקה ירודים מושכים כוח אדם בלתי מיומן וללא הכשרה ומעוררים קושי בהוצאת העובדות להכשרה.⁸¹ להלן כמה דוגמאות לבעיות בתחום זה: הסייעות עובדות במשרות חלקיות; הן יכולות לעבוד רק עם שני תלמידים כדי להשלים את היקף משרתן למשרה מלאה אף ששעות הסיוע המקסימליות לילד הן 30 בעוד משרת הסייעת היא 42 שעות; לסייעות אין קביעות⁸² ולכן אין להן תמריצים המבוססים על ותק; הן נכנסות לתפקיד במתח דרגות נמוך מאוד וללא תמריצים להישארות בתפקיד, ולפיכך אינן מתמידות בעבודתן. התוצאה היא הן קושי לתלמידים, הזקוקים ליציבות ולדמות מוכרת, והן תחלופה גבוהה וצורך קבוע בהכשרה מחדש של הסייעות; לסייעות לא משולמות שעות נוספות עבור הדרכה והשתלמות; יש בתחום בעיה קשה של היעדר כוח אדם למילוי תקנים ולהחלפה,⁸³ והדבר יוצר עומס על הסייעת ולא מאפשר היעדרות לצורך השתלמות. לבסוף, היעדר ההכשרה פוגע במוניטין של מקצוע הסיוע: דורשות העבודה אינן מעוניינות לעבוד במקצוע שבו תנאי העסקה ירודים והוא נעדר כל תמיכה, ליווי מקצועי או הכשרה.⁸⁴ לפירוט נוסף בנושא תנאי העסקה ראו חוקת העבודה לעובדים ברשויות המקומיות.⁸⁵

7. התמודדות עם מחסור בהכשרה

**לטענת ארגונים,
הקשר בין הסייעת
להורים חיוני לסיוע
לתלמיד ויש להכליל
נושא זה בהכשרת**

- מארגוני חברה אזרחית נמסר כי יש **הורים בעלי מודעות ואמצעים שמדריכים את הסייעת על חשבונם.** לעיתים הורים אלה הם מי שאיתרו את הסייעת והם אף משלמים לה תוספת שכר בניגוד להנחיות משרד החינוך. עם זאת, יש הורים רבים שאין ביכולתם לשאת בעלויות ההכשרה ובפועל מרבית הסייעות אינן עוברות הכשרה.

⁸¹ נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, משרד המשפטים, מכתב מקדים לשיבה, בתוך: סיכום ישיבה בנושא סייעות השילוב, 18 בדצמבר 2017; איתי קפלינסקי, סגן יו"ר וממלא מקום הנהגת הורים ארצית, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 13 בינואר 2022; עו"ד אביבית ברקאי אהרונף, המחלקה המשפטית, בזכות – המרכז לזכויות אנשים עם מוגבלות, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 16 בינואר 2022; עו"ד דיאנה בארון, ראש תחום חינוך, אגף קידום זכויות וקשרי ממשל, אלו"ט – אגודה לאומית לילדים ובוגרים עם אוטיזם, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 13 בינואר 2022.

⁸² משרת הסייעות המשלבות מוצמדת לילד המשולב ולכן אין לסייעות קביעות. עם זאת, על מנת לפטרן נדרש הליך שימוע.

⁸³ שי פרוכטמן, מנהל אגף חינוך, מועצה מקומית אבן יהודה, יו"ר איגוד מנהלי אגפי חינוך ברשויות המקומיות, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 8 במרס 2022.

⁸⁴ לפירוט הבקשה לשיפור תנאי ההעסקה ראו: הסתדרות המעו"ף, [הצעות לתיקון דחוף של תנאי הסייעות בגני הילדים](#), פורסם כחומר רקע לדין בוועדה לקידום מעמד האישה ולשוויון מגדרי בנושא תנאי העסקה ושכרן של סייעות בגנים ובצהרונים, 10 בנובמבר 2021. נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, משרד המשפטים, מכתב מקדים לשיבה, בתוך: סיכום ישיבה בנושא סייעות השילוב, 18 בדצמבר 2017; עו"ד רות לוי, ראש חטיבת החינוך, הסתדרות המעו"ף, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 30 בדצמבר 2021; שיפור מעמדן ותנאי העסקתן של סייעות במערכת החינוך, נייר עמדה משותף מטעם עמותת אלו"ט ועמותת איתך-מעכי, 16 בנובמבר 2021.

⁸⁵ [חוקת העבודה לעובדים ברשויות המקומיות בישראל](#), יוני 2001 (ובכל סעיף יש עדכוני הסכמי שכר הרלוונטיים לנושא המסוים): סעיף 106.3 – חונכות לתלמידים בודדים בעלי בעיות מוטוריות במסגרת החינוך הרגיל והמיוחד וסייעות צמודות לתלמידים בודדים שהוגדרו בעלי בעיות רגשיות-נפשיות והמשוברים בכיתות במסגרת החינוך המיוחד "הקל והקשה"; סעיף 106.1 – סייעות (טיפוליות) פדגוגיות בכתות אורגניות בבית-ספר או בגן-ילדים לחינוך מיוחד; סעיף 106.2 – סייעת (יחידה) לגננת בגן ילדים טיפולי לחינוך מיוחד.

לצד זאת, מתלונות רבות שהגיעו לארגונים עולה גם תמונה אחרת, ולפיה מנהלי בתי ספר או מורים אוסרים על הסייעות ליצור קשר ישיר עם ההורים אף שהיא הדמות המרכזית בשגרת יומו של התלמיד וצריכה לתת לו מענה המותאם לצרכיו⁸⁶ ואף שקיימת הנחיה של משרד החינוך בנושא המתירה קשר בין ההורים לסייעת.⁸⁷ לטענת הארגונים, הרואים חשיבות רבה בקשר הישיר שבין ההורים לסייעת,⁸⁸ הכשרת הסייעת צריכה לכלול התייחסות לאופן קבלת המידע מההורים, העברתו לגורמי המקצוע ועבודה על פיו.⁸⁹ בתשובה על פנייתנו בנושא השיב יו"ר איגוד מנהלי אגפי החינוך ברשויות המקומיות כי הסייעת אינה גורם מוכשר ומוסמך למסירה או קבלה של מידע על התלמיד, ולכן הקשר צריך להתבצע באמצעות אנשי המקצוע ולא באופן ישיר. אם תינתן לה סמכות כזאת וטיפול טעות בהעברת המידע או בטיפול בו, האחריות תיפול על הסייעת אף על פי שהיא אינה הגורם המוכשר לכך. לכן הקשר עם ההורים יבוצע על ידי הצוות המקצועי ולא באמצעות הסייעת.⁹⁰

- ארגוני חברה אזרחית מעבירים הכשרות באופן עצמאי, הן הכשרות שהרשות המקומית משלמת עליהן והן הכשרות קצרות בסבסוד הארגונים כגון ההכשרות של ית"ד ואלו"ט. במהלך תש"ף-תשפ"א העביר ארגון אלו"ט לכ-1,500 סייעות הכשרה בזום. ההכשרה נועדה לתת כלים לסייעות העובדות עם תלמידים על הרצף האוטיסטי. רשויות מקומיות (פתח תקווה, רעננה ועוד) הזמינו את ההכשרות ביוזמתן, לפעמים בעקבות בקשה של הורים או סייעות לקיים הכשרות ייעודיות. 74% מהסייעות, ואף למעלה מכך, הביעו שביעות רצון מהקורס בבהיבטים שונים שלו והצביעו על החשיבות שלו לביצוע עבודתן.⁹¹ בנוסף, אלו"ט קיימה ומקיימת הכשרות לסייעות ברשויות מקומיות בקורסים של 30 שעות אקדמיות, אך קורסים אלו אינם מוכרים לגמול השתלמות. חלקם נעשים במימון הרשות או

ארגונים מארגנים
קורסי הכשרה באופן
עצמאי: הכשרות
קצרות וארוכות טווח
במימון שלהם, של
הרשות המקומית, של
הסייעות או של
ההורים

⁸⁶ עו"ד אביבית ברקאי אהרונוף, המחלקה המשפטית, בזכות – המרכז לזכויות אנשים עם מוגבלות, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 16 בינואר 2022; עו"ד דיאנה בארון, ראש תחום חינוך, אגף קידום זכויות וקשרי ממשל, אלו"ט – אגודה לאומית לילדים ובוגרים עם אוטיזם, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 13 בינואר 2022; איתי קפלינסקי, סגן יו"ר וממלא מקום הנהגת הורים ארצית, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 13 בינואר 2022; נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, משרד המשפטים, מכתב מקדים לישיבה, בתוך: סיכום ישיבה בנושא סייעות השילוב, 18 בדצמבר 2017; עו"ד אוסנת זיו, עמותת איתך-מעכי – משפטניות למען צדק חברתי, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 6 בינואר 2022.

⁸⁷ רחלי אברמזון, מנהלת אגף א' חינוך מיוחד, משרד החינוך, מכתב למפקחים, מנהלי מתי"א, אגפי חינוך מיוחד ברשויות מקומיות ומנהלי מוסדות חינוך בנושא תקשורת מיטבית עם הורים לתלמידים עם צרכים מיוחדים, 26 באוקטובר 2016.

⁸⁸ חוות דעת בנושא תקשורת בין סייעת שילוב להורים לתלמידים על רצף האוטיזם בחינוך הרגיל, אלו"ט וסגל הפקולטה לחינוך, החוג לחינוך מיוחד – התמחות באוטיזם, אוניברסיטת בר אילן, 1 בדצמבר 2021.

⁸⁹ עו"ד דיאנה בארון, ראש תחום חינוך, אגף קידום זכויות וקשרי ממשל, אלו"ט-אגודה לאומית לילדים ובוגרים עם אוטיזם, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 13 בינואר 2022.

⁹⁰ שי פרוכטמן, מנהל אגף חינוך, מועצה מקומית אבן יהודה, יו"ר איגוד מנהלי אגפי חינוך ברשויות המקומיות, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 8 במרס 2022.

⁹¹ משו"ב קורס הכשרה לסייעות השילוב – זום, אלו"ט – אגודה לאומית לילדים ובוגרים עם אוטיזם, ספטמבר 2020.

על חשבון שעות עבודה וחלקם במימון הסייעת ועל חשבון זמנה. מהמשובים לקורס עולה שהקורס חשוב לשיפור הידע בתחום המוגבלות של אוטיזם, תחושת המסוגלות של הסייעת ורכישת כלים לעבודה עם התלמיד.⁹²

8. פתרונות מוצעים

לנוכח החסמים והסיבות לאי-הכשרת סייעות החינוך המיוחד שהוזכרו לעיל, ארגוני החברה האזרחית מציעים כמה מהלכים שיובילו לטיוב עבודת הסייעת והכשרתה.⁹³ נדגיש כי הפתרונות המוצעים מוצגים להלן ללא בחינה של כדאיות או היתכנות יישומם:

א. **פיתוח הכשרה בסיסית ותוכנית להתפתחות מקצועית** במהלך העבודה ודרישה לעמוד בהכשרה בין **כתנאי להעסקה**⁹⁴ ובין לצורך הכרה מקצועית וקבלת תעודה מקצועית **וגמול השתלמות**.

בעניין זה מוצע קידום הצעת חוק שבה הסייעת תהיה מחויבת בעמידה בתנאי הכשרה שונים לסוגים שונים של סייעות כתנאי להעסקתה.⁹⁵ הסייעות תהיינה בעלות השכלה תיכונית 12 שנות לימוד והן יידרשו להשתתף בתוכנית הכשרה בסיסית ובתוכניות להתפתחות מקצועית.

ב. **שיפור תנאי ההעסקה והשכר** של הסייעות במטרה להגדיל את הסיכוי שהסייעות יישארו בתפקידן ואת המוטיבציה שלהן לעשות כן ולעבור הכשרה, וכדי למשוך כוח אדם איכותי למקצוע.

ג. **העברת האחריות להעסקת הסייעות ממרכז השלטון המקומי למשרד החינוך** על מנת לקבל הכרה אמיתית בהן כגורם מקצועי וחשוב בתוך הצוות הבית ספרי, המקבל הכשרה וליווי שוטפים, ולייעול המערכת ויצירת אחידות בין הרשויות השונות.

ד. **ייצוג הסייעות בגוף נפרד** בתוך ההסתדרות כדי לחזק את קולן ולשמור על זכויותיהן.

⁹² משוב קורס הכשרה לסייעות השילוב – עיריית פתח תקווה, אלו"ט – אגודה לאומית לילדים ובוגרים עם אוטיזם, פברואר 2020.

⁹³ עומק – מרכז לעיצוב מדיניות וחקיקה, [הצעת החוק להסדרת מעמד הסייעות בישראל](#), מוגש לחבר הכנסת יעקב מרגי, יו"ר ועדת החינוך, התרבות והספורט, ינואר 2019; שיפור מעמדן ותנאי העסקתן של סייעות במערכת החינוך, נייר עמדה משותף מטעם עמותת אלו"ט ועמותת איתך-מעכי, 16 בנובמבר 2021; עו"ד אביבית ברקאי אהרונף, המחלקה המשפטית, בזכות – המרכז לזכויות אנשים עם מוגבלות, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 16 בינואר 2022.

⁹⁴ גלעד אבישר ופזית אנטין, [דגמים של שיתופי פעולה למטרת קידום שילוב בגיל הרך: חקירה על בסיס הספרות והעשייה](#), המכללה האקדמית בית ברל, רשות המחקר, ג'וינט-אשלים ובית איזי שפירא, ינואר 2019.

⁹⁵ עומק – מרכז לעיצוב מדיניות וחקיקה, [הצעת החוק להסדרת מעמד הסייעות בישראל](#), מוגש לחבר הכנסת יעקב מרגי, יו"ר ועדת החינוך, התרבות והספורט, ינואר 2019.

נוסף על פיתוח
הכשרות,
מוצע לשפר את תנאי
ההעסקה והשכר
ולחייב הכשרה כתנאי
סף לעבודה, לשם
שיפור תפקוד כוח
האדם המגיע
לתפקיד

9. סוגיות

שם התפקיד

גורמים שונים
מבקשים לשנות את
שם התפקיד של
הסייעת לתומכות
למידה, משלבות או
תומכות הוראה

בפנייתנו לארגונים עלה כי חלק מהסייעות, ההורים וצוותי הטיפול והחינוך מבקשים לשנות את שם התפקיד של הסייעת. הועלו כמה חלופות, ובהן תומכות למידה,⁹⁶ משלבות⁹⁷ ותומכות הוראה.⁹⁸ כמו כן הודגש כי הביטוי "סייעות בחינוך המיוחד" מתייחס בדרך כלל לסייעות במסגרות החינוך המיוחד ואינו מדגיש את סייעות השילוב, ולכן מתבקש לקרוא להן לכל הפחות "סייעות העובדות עם תלמידים הזכאים לשירותי החינוך המיוחד".⁹⁹ לדברי הארגונים, שינוי זה במונח המתאר את תפקיד הסייעת אינו סמנטי בלבד אלא משקף עבודתה המשמעותית של הסייעת בשילוב התלמיד ובקידומו הלימודי ויש לו חשיבות גם בשיפור מעמד המקצוע.

מחסור בסייעות

מדיונים בוועדות הכנסת¹⁰⁰ ומעדויות של ארגוני החברה האזרחית עולה שיש מחסור ניכר בסייעות ובהן סייעות החינוך המיוחד.¹⁰¹ בפנייה של אלו"ט ל-14 רשויות מקומיות ביולי 2021 עולה שיש מחסור של כ-1,200 סייעות שילוב בכל הארץ.¹⁰² לפיכך, ייתכן שהעלאת תנאי הסף כמוצע לעיל תגדיל את המחסור בסייעות, ואילו שיפור תנאי העסקתן של הסייעות במקביל להעלאת תנאי הסף ייתכן שיסייע בשיפור מעמד המקצוע, בהגברת הביקוש לו ובשיפור מספר הפונים לתפקיד ואיכות הפונים.

פיקוח

לדברי איגוד מנהלי מחלקות חינוך, הסייעות אומנם כפופות לרשות המקומית, הגורם המעסיק אותן, אך בשטח עיקר ההתנהלות היא בהיבט הפדגוגי-חינוכי מול משרד החינוך. המפקחת על

⁹⁶ שיפור מעמדן ותנאי העסקתן של סייעות במערכת החינוך, נייר עמדה משותף מטעם עמותת אלו"ט ועמותת איתך-מעכי, 16 בנובמבר 2021.

⁹⁷ הכנסת ה-19, ישיבת ועדת החינוך, התרבות והספורט, פרטוקול 259, תנאי העסקה של סייעות משלבות – דיון בהשתתפות חברי הוועדה וגורמי המקצוע, 12 באוגוסט 2014.

⁹⁸ הסתדרות המעו"ף, [הצעות לתיקון דחוף של תנאי הסייעות בגני הילדים](#), פורסם כחומר רקע לדיון בוועדה לקידום מעמד האישה ולשוויון מגדרי בנושא תנאי העסקה ושכרן של סייעות בגנים ובצהרונים, 10 בנובמבר 2021.

⁹⁹ עו"ד דיאנה בארון, ראש תחום חינוך, אגף קידום זכויות וקשרי ממשל, אלו"ט – אגודה לאומית לילדים ובוגרים עם אוטיזם, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 13 בינואר 2022.

¹⁰⁰ פירוט על דיונים בוועדות הכנסת בהן נכללו גם סייעות חינוך מיוחד ראו: יסכה מוניקנדם-גבעון, [תנאי העסקת סייעות בגני ילדים](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 7 בנובמבר 2021.

¹⁰¹ עו"ד דיאנה בארון, ראש תחום חינוך, אגף קידום זכויות וקשרי ממשל, אלו"ט – אגודה לאומית לילדים ובוגרים עם אוטיזם, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 13 בינואר 2022.

¹⁰² שם.

עבודת הסייעת היא נציגת המסגרת החינוכית שאחראית למימוש ויישום של משאבי הסל האישי של התלמיד המשולב.¹⁰³

לפיכך לדברי ארגונים לזכויות תלמידים ובוגרים עם מוגבלות, הלכה למעשה יש **חוסר בהירות לגבי הגורם המפקח על הסייעת**. בפועל מתקבלים דיווחים על כך שבתי הספר נעזרים בסייעת לצרכים נוספים, שאינם קשורים לתלמיד המשולב. גם לא ברור למי ניתן לפנות בנושא הכשרה כאשר הסייעת, שאמורה להיות מודרכת על ידי המתי"א, אינה מקבלת הדרכה. להורים המועניינים להתלונן לא ברור מי הכתובת ולא ברור מי מפקח על הסייעת: המחנכת, המתי"א, הרשות המקומית או משרד החינוך.¹⁰⁴

לדברי הארגונים קושי זה מועצם בשל מחסור בסייעות. הורים אף מדווחים שבתי הספר הודיעו להם שיהיה עליהם למצוא סייעת אם הסייעת הקיימת תפוטור בשל דיווחים על בעיות בתפקודה. לנוכח עמדה זו של בית הספר ההורים חוששים להתלונן, שמא לא תימצא סייעת אחרת או שמא המחליפה שתימצא לא תהיה טובה יותר מהקודמת.¹⁰⁵

¹⁰³ שי פרוכטמן, מנהל אגף חינוך, מועצה מקומית אבן יהודה, יו"ר איגוד מנהלי אגפי חינוך ברשויות המקומיות, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 8 במרס 2022.

¹⁰⁴ איתי קפלינסקי, סגן יו"ר וממלא מקום הנהגת הורים ארצית, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 13 בינואר 2022; עו"ד דיאנה בארון, ראש תחום חינוך, אגף קידום זכויות וקשרי ממשל, אלו"ט – אגודה לאומית לילדים ובוגרים עם אוטיזם, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 13 בינואר 2022. עו"ד אביבית ברקאי אהרונף, המחלקה המשפטית, בזכות – המרכז לזכויות אנשים עם מוגבלות, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 16 בינואר 2022.

¹⁰⁵ איתי קפלינסקי, סגן יו"ר וממלא מקום הנהגת הורים ארצית, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 13 בינואר 2022.